

ΛΥΚΑΒΗΤΤΟΣ

ΚΘΒΕ, ΘΡΑΚΙΚΗ ΣΚΗΝΗ

Πλαύτου: *Η τσουκάλα με το χρυσάφι*

Κλασική ρωμαϊκή κωμωδία μας πρόσφερε το Θέατρο Θράκης. Κι είναι αξιέπαινο γιατί με ελάχιστες αναμοχλεύσεις στο πρωτότυπο, αναγκαίες για να προσδοθεί ζωντάνια σε μια μορφή πρωτολειακή του θεάτρου, κατόρθωσε να παρουσιάσει μια τεκμηριωμένη άποψη τέτοιων αναβιώσεων. Η πιστότητα στάθηκε το κύριο χαρακτηριστικό της. Γύρω απ' αυτή κινήθηκαν οι ελαφρές επικοδομητικές παρεμβάσεις που έδρασαν σε σουρντίνα και για τούτο ευεργετικά. Δεν ξέρω, βέβαια, ποιο θα ήταν το εξαγόμενο ενός παρόμοιου εγχειρήματος πάνω στο σώμα του Τερέντιου, που με την άκαμπτα «καταστατική» κωμωδία του αντιστέκεται σήμερα πολύ περισσότερο απ' την «κινητική» κωμωδία του Πλαύτου στο σκηνικό ανέβασμα.

Φάρσα είναι, βέβαια, η *Aulularia* αυτή του Πλαύτου. Κι όπως κάθε μη εκτιμώμενο είδος, σαν την οπερέτα κι αυτή, που όμως δεν είναι μακρινή η συγγένεια μαζί της, είναι δύσκολο να πετύχει, γιατί η υφή της η ίδια ναρκοθετεί την υπόστασή της. Όμως ο Πλαύτος σχεδόν βακχεύεται γράφοντας, όσο βέβαια του επιτρέπει η φαρισαϊκά θεοσεβούμενη εποχή του. Δεν είναι, λοιπόν, μικρό το τόλμημά του να παρεμβάλλει τον εφέστιο Λάρητα θεό με τα σχόλιά του πάνω στα δρώμενα. Τον παρεμβάλλει όχι μόνο στον Πρόλογο (την παραδοσιακή εισαγωγή της ρωμαϊκής κωμωδίας, κατ' είδος «δραματική» εδώ, όπως χαρακτηρίζονται όλες όταν αποτελούν περίληψη του έργου), αλλά και στα υπόλοιπα μέρη (Πρόταση - Επίταση - Καταστροφή).

Αλλά και το «άλας» του Πλαύτου, ή μάλλον το «ιταλικόν όξος» του, όπως συνήθως το λέμε, προσωπικό κι ιδιότυπο, αι-

χμηρό κι ευφάνταστο. 'Όπως και να 'ναι θέλει φαντασία να βάλεις ένα γερο-τσιφούτη να αποταμιεύει απ' το πάτωμα τα μόλις κομμένα του νύχια... Χρησιμοποιεί βέβαια κι ο Πλάυτος το «συμφурμό» (contaminatio) όπως όλοι οι σύγχρονοί του κωμωδιογράφοι (παντρεύει δηλαδή υποθέσεις προγενέστερων αττικών κωμωδιών), μα τούτο διόλου δεν τον μειώνει. Τρισέγγονος του όπαγκοραμμένου Ευκλίωνα δεν είναι στο κάτω κάτω κι ο μολιερικός Αρπαγκόν; Κι εκείνος ο σκανταλιάρης Τρουφαλδίνος του Γκολντόνι δεν είναι ομόζυγος του υπηρέτη Στρόβιλου της Τσουκάλας; 'Η ο Ιταλός Γκέλλι στο Σφάλμα κι ο Λοραντζίνο δεν πήραν απ' την Aulularia; 'Αλλα έχουν, λοιπόν, σημασία: ότι ο Πλάυτος, μακριά απ' το χοντροκομμένο αυτοσχεδιασμό των φαρσικών ατελλανών, πατάει σε βάση γερή, στη ρωμαϊκή παράδοση, κι είναι απ' τους πρώτους μετά τον Λίβιο Ανδρόνικο, που είδαν σφαιρικά τη θεατρική άποψη στη ρωμαϊκή κωμωδία. Κι ότι ακόμα δίκαια μπορεί να του απονεμηθεί ο τίτλος του ευθυμογραφικού σκηνικού λαογράφου της εποχής του, μια κι οι σκωπτικές επιλογές του, οργανωμένες με τη μεγαλύτερη ευρηματικότητα, στόχευαν στην καθημερινότητα των συγκαιρινών του, αγγίζοντας συνάμα τα ακραία σύνορα της περιορισμένης τους δεκτικότητας.

Η γραμματολογία μας με την... πατερναλιστικά αφομοιωτική τάση της έχει αδικήσει κάπως τους Λατίνους αυτούς, κατατάσσοντάς τους στην κάποια περίπτωση ελεήμον δάνειο της αττικής κωμωδίας. 'Όμως, έξω από την απόλυτη αντιστοιχία των αναφορών τους στα ρωμαϊκά ήθη του καιρού τους, αντιπαράτάσσουν και βάσιμη για τη σχετική αυτοδυναμία τους ιστορική αφόρμηση. Δεν κοπιάρουν έξω από κάθε ιστορική αιτιότητα του λαού τους τις έτοιμες ρετσέτες Αριστοφάνη και Μένανδρου. Είναι αλήθεια, λοιπόν, πως ο λοιμός που έπληξε τη Ρώμη το 363 π.Χ. προξένησε τη μετάκληση χορού υποκριτών απ' την Ετρουρία, χορού που θα εξευμένιζε τους θεούς για τα κρίματα του λαού. Εξέλιξη βραδύτατη αυτού του θρησκευτικής αφετηρίας θεάματος, που πέρασε στον ιππόδρομο, υπήρξε η *satura* (που σημαίνει μείξη πολλών στοιχείων, άσματος, χορού, σκώμματος κι είναι άσχετη με την ελληνική σάτιρα) και που στάθηκε το πρώτο σκαλί

της ρωμαϊκής κωμωδίας. Πελώρια βέβαια κι η ελληνική κληρονομιά και χωρίς άλλο επέδρασε κι επηρέασε: απ' τα ονόματα των προσώπων και την επιλογή των χώρων (Αθήνα κυρίως) μέχρι το μέτρο, που μάστοράς του ήταν ο Πλαύτος. Όχι όμως στο σημείο να αλλοιώσει την πιστή καταγραφή του χαρακτήρα και της ψυχής του ρωμαϊκού λαού, που διάσωσε αυτός με την κωμωδία του. Αλλωστε και η τόση εμμονή στους «χαρακτήρες» με τη θεοφοβούμενη στο βάθος της κριτική των ηθών του ρωμαϊκού λαού απ' τους κωμωδιογράφους δε συνιστά ανάμνηση της περί λοιμού παράδοσης και κατά συνέπεια μια τάση καυτηριασμού της ανθρώπινης εκτροπής, θρεμμένη απ' το ριζωμένο στο λαό φόβο της θεϊκής καταδρομής; Είναι μια προέλευση και μια ερμηνεία. Μην τα θέλουμε όλα δικά μας.

Είπα και στην αρχή πως η παράσταση του κ. Πάνου Παπαϊωάννου σεβάστηκε σχεδόν αυτούσια τα πράγματα. Μη νομιστεί πως υπαινίσσομαι μουσειακότητα. Το αντίθετο: ήταν κάτι ζωντανό που κατόρθωνε να συναιρεί την μπούφα ή το τρεχαλητό με το γνήσια λαϊκό στοιχείο (σ' αυτή και μόνη τη βακτηρία μπορεί να στηριχτεί ο Πλαύτος, και σήμερα) και με την απαράμιλλη καυστικότητα των σκωμμάτων. Το ασφαλές κλίμα χάρισαν: το μπερντένικο σκηνικό του κ. Ν. Πολίτη (δεν είχε αλλαγές σκηνικών το ρωμαϊκό θέατρο), που θύμιζε σαράι με καλύβα του Καραγκιόζη και που ανταποκρινόταν στην ανάγκη ανέλιξης όλων των σταδίων του μύθου στο δρόμο, η ενδυματολογική αφοσίωση στα πρότυπα του θεάτρου αυτού (με τις εμβάδες τους οι δούλοι, με το λευκό χιτώνιο ο Μεγάδωρος σαν Ρωμαίος γέρος που είναι, με την πιστή απεικόνιση του Λάρητα στην παιδική, χαρωπή, παιγνιώδη μορφή του, όπως μας παραδίδεται), ιδιαίτερα πετυχημένες κι οι επιβιώσεις «παράβασης» των δούλων, βοηθημένες κι αυτές όπως όλα τα καλοδουλεμένα *cantica* απ' τη μουσική του κ. Γιάν. Μαρκόπουλου. Εκτός απ' την ωραία μετάφραση του κ. Κυρ. Χαρατσάρη που εύστοχα πλασάριζε τις ατάκες των διαλόγων και τα αστεία, συμμαχήσε ως επί το πλείστον και η κεφάτη ερμηνεία ενός μέτριου επιτελείου, που όμως ξάφνιασε: Κυριολεκτικά υποταγμένος στην τσουκάλια του ο εξηνταβελόνης Ευκλίωνας του κ. Βασ. Γκόπη και καταλληλότατη γρια-Στα-

φυλώ η κ. Μαργαρίτα Γεράρδου. Απολαυστική η φιγούρα της εύγλωττα βουβής εγκύου Φαιδρίας απ' την κ. Ρ. Φορτούνα και δαιμόνιος, αεικίνητος Στρόβιλος μα και σκηνοθέτης ο κ. Π. Παπαϊωάννου. Κάπως αδέξια η —σωστή στη θεωρία— υπερβολή του Λάρητα απ' τον κ. Κ. Νταλιάνη.

Υπάρχουν ηθοποιοί δίχως τη δωρεά στο μέτωπο, σωστοί, αθόρυβοι, μετρημένοι, που δίνουν το εχέγγυο του ευπρόσωπου παραστάτη στις εμφανίσεις τους. Παράδειγμα ο κ. Λάμπρος Κοτσίρης. Έδωσε με συνέπεια τον Μεγάδωρο. Κι οι άλλοι ρόλοι προικίστηκαν με νεύρο και μέτρο. Εξαιρέσεις: το boulevard της εν πλήρει συγχύσει κ. Ελεάνας Απέργη (Ευνομία) κι ο χαριτόβρυτος —γιατί;— Λυκονίδης του κ. Κ. Καγξίδη (κι είναι κι εκμαυλιστής κορασίδος, στο έργο...).

Με την ανάμνηση όμως του περσινού *Αμφιτρύωνα*, σκέφτεσαι τι Ευκλίωνα θα 'ταν σ' αυτή την παράσταση ο Ηλιόπουλος...